ten alter Weiber). Hoolimata sellest on just H.-i kaudu eesti rahvaluule esmakordselt ulatunud üle kodupiiri Lääne-Euroopasse. Nimelt saatis H. Herderi soovil 8 eesti rahvalaulu saksakeelses tõlkes Weimarisse. Need ilmusid a. 1778 Herderi rahvalaulude kogus »Volkslieder I«. Eesti keeles avaldas prof. L. Meyer (vt.) need laulud alles 1896. a. Õp. E. S.-i toimetustes — H. on avaldanud veel palju teisi lühemaid või pikemaid töid, m. s. ka mõned dilettantlikud arutlused filosoofiliste ja teoloogiliste küsimuste kohta, mis aga ei oma suuremat väärtust. Üldse on H. tähtsam väsimatu ja energilise kogujana ja materjalide avaldajana kui iseseisva uurijana ja uute teaduslikkude sihtjoonte püstitajana. Ahrens nimetab — ja mitte just ilma põhjuseta — H.-it koguni »vaimuta aja vaimuta esindajaks«.

Recke-Napiersky II; Beise I; Napiersky, Pred.-Lex. II; Jahresverh. der kurländ. Gesellsch. für Literatur u. Kunst, II Bd. (1822), lk. 47—50; Dörptsche Zeitung 1873, nr. 179; Allg. D. B. XIII; Tallgren, Zur Arch. Eestis I, lk. 7; Hermann, E. kirj. ajal., 198 jj.; V. Reiman, Kivid ja killud (1907), lk. 18. *P. V.; P. T.*

HURT, Jakob, Eesti rahvuslik tegelane, rahvaluule uurija ja keeleteadlane, sünd. 10. VII 1839 Võrumaal Põlva klk., Himmaste küla-koolmeistri pojana. Esimese õpetuse sai H. isalt, kusjuures tema kodune kasvatus oli väga vali. Külakooli lõpetanud, õppis H. Põlva klk.-koolis; 1853—55 jätkas ta õpinguid Tartu kreiskoolis ja selle järel 1855—58 Tartu kroonugümnaasiumis, mille hiilgavate tunnistustega lõpetas. 1859—63 õppis H. Tartu ülikoolis usuteadust ja omandas 1865 *cand. theol.* astme. Ülikooli lõpetamise järele teotses H. koduõpetajana Hellenurme mõisas akadeemik A. v. Middendorf'i perekonnas ja pidas 1867. a. prooviaastat Otepääs pastor Kauzmann'i juures. Samal a. valiti H. Äksi kirikuõpetajaks, kuid et tal ainult 7 kuud prooviaastat oli peetud, siis jättis Riia konsistoorium ta ametisse kinnitamata. Samal 1867. a. õiendas H. ülemkooliõpetaja ja keskkooliõpetaja eksamid ja läks 1868. a. alul Kuresaare gümnaasiumi õpetajaks. 1868. a suvel naitus ta Tartu kreiskooli inspektori dr. Oettel'i tütre Eugeniega. 1868 sügisest kuni 1872. a. oli H. õpetajaks Tartu gümnaasiumis, 1872—80 kirikuõpetajaks Otepääs; 1880—1901 Peterburi Jaani koguduse kirikuõpetaja. H. suri Peterburis 31. XII 1906.

Juba gümnaasiumis õppides hakkas H elavat huvi tundma rahvaluule vastu, peamiselt just vast-ilmunud Kreutzwaldi »Kalevipoja« otsesel mõjustusel. Ülikooli õpitöö vaheaegadel hakkab ta kodu-klk.-as, Põlvas, rahvasuust üles tähendama muinasjutte, mälestusi ja uskumusi. Selle töö viljana ilmutas ta 1863. a. oma esikteose »Beiträge zur Kenntniss estnischer Sagen u. Ueberlieferungen (Aus dem Kirchspiel Pölwe)«. 60-dail aa. alustas ta oma kodukohas rahvalaulude kogumist ja õhutas ka oma sugulasi samale tööle. Juba siis mõlkus ta peas mõte, rahvaluule kogumist laiemas ulatuses toime panna, et päästa rahva vanavara kadumise eest. Eesti Kirjameeste Seltsi asutamisega (1871) avanesid selleks ka palju avaramad võimalused. Nimet. seltsi esimehena käsitles H. rahvaluulesse ja selle kogumisse puutuvaid küsimusi pea igal seltsi koosolekul, püüdes sel teel kõige pealt seltsiliikmete seas rahvaluule vastu huvi äratada. Erakirjades, ajalehtedes, kalendrites ja brošüürides avaldas ta üleskutseid, asuda rahvaluule, eriti kadumisele määratud rahvalaulude kogumisele. Kogutud rahvalaulude teaduslikult läbitöötatult ja korraldatult trükkiandmise usaldas Eesti Kirjameeste Selts H.-i kätte. 1875—86 avaldas ta selle töö tulemusena kolm vihku vanu rahvalaule nime all: »Vana kannel« I kogu (laulud Põlva kihelkonnast, eestikeelne tekst ühes saksakeelse tõlkega XXIX+308 lk.) ja sama teose II kogu a. 1886 (laulud Kolga-Jaani kihelkonnast), ainult eestikeelse tekstiga XIX+384 lk.). Peale nende köidete hästikorraldatud sisu näeme siin veel H.-i eesti keele teatavate murrete põhjalikku tundmist. — Kuivõrt H. rahvaluule kogumist tähtsaks pidas ja seda kõrgelt hindas, näeme sellest, et ta sellele tööle kõik oma vabad minutid pühendas ja ka aineliste kulude eest tagasi ei põrganud: 1883 saatis ta omal kulul Pärnumaale rahvalaulude koguja, kes 2 klk. läbi käis; 1884 ja 1886 käis ta ise Setumaal rahvaluulet kogumas. Seni kogutud rikkalikkudest kogudest hoolimata selgus temale, et ta üksi ühes oma väheste abilistega ei suuda iialgi teostada seda suurt ülesannet, kõigis kihelkondades rahvaluule kogumist toime panna. Laiemate hulkade kaasatõmbamiseks avaldas ta jaan. 1888 kõigis eesti ajalehtedes üleskutse, kõigis kodumaa kihelkondades rahvaluulet üles kirjutama hakata; kusjuures rõhutati nõuet, et kõik rahvalaulud kirjutatagu üles täpipealt nõnda, nagu neid ette öeldakse resp. lauldakse. Tumedal, tagurpidi-kiskuval ajajärgul leidis see üleskutse kõigis kodumaa nurkades ja mööda laia Venemaad laialipillatud eesti asundustes elavat vastukõla. Kokkuvoolava materjali rohkus ületas igasugused ootused ja äratas teaduseilmas suurt tähelepanu, mida eriti tõendab Pariisis 1889 peetud esimese rahvusvahelise folkloristide kongressi liikmete